

spillet på. Hun udvider ikke blot vor indsigt i *Gesta Danorum*, men giver også god besked om den side af middelalderen, moderne mennesker nok har sværest ved at fatte sympati for: dens moralbegreb. Hun forsøger selv at tænke middelalderligt og at anvende middelalderlige metoder. Vanskeligheden ved den gamle typologiske holisme er imidlertid, at den fandt enhed og parallelitet, specielt i Bibelen, hvor moderne forskere ingen ser. Både for oldkirken og middelalderen vrimgede Det gamle Testamente således med præfigurationer på nytestamentelige og teologiske begreber (for eksempel er Gud Herren med to engle på besøg i Mamrelund en typologi på Treenigheden); men moderne forskere læser ikke Bibelen på den måde. Og den enhed, en middelalderlig læser tænkeligt kunne lægge ind i *Gesta Danorum*, er ikke modsigelsesfrit og nødvendigt Saxos egen intention. Der knytter sig det problem til den holistisk-hermeneutiske metode, at skønt ethvert digterværk er en enhed, og skønt man ikke kan sige hvad som helst om det, kan der ud fra alle betydelige værker gives mangfoldige kvalificerede, men indbyrdes stærkt modstridende tolkninger. Inge Skovgaard-Petersen giver et kvalificeret bud på, hvad der udgør den indre linie i *Gesta Danorum*; hendes indfaldsvinkel kan ikke udelukke andres, men skal nok vise sig frugtbar. Hun kan lide Saxo.

Rikke Malmros

Bjørn Poulsen: *Land – By – Marked. To økonomiske landskaber i 1400-tallets Slesvig*. (Studieafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, 1988). 300 s., ill. 150 kr.

I brede kredse er interessen for middelalderen stærkt stigende. Ladurys bog

om Montaillou er for ikke så længe siden oversat til dansk, Umberto Ecos bog Rosens navn er blevet en bestseller og danske forfattere som Ebbe Kløvedal, Helle Stangerup og Ib Michael skriver romaner om middelalderen som sælges i pæne oplag.

Og de første sider i Bjørn Poulsens bog om de økonomiske landskaber i 1400-tallets Slesvig vækker mindelser om sådanne middelalderbøger. Som Eco lægger Poulsen ud i kriminalgenren: En henrettelse i 1472, hvor en mand får skåret hjertet ud, hvorefter han parteres i fire stykker som hver især lægges på et hjul. Baggrunden for denne makabre hændelse var et oprør blandt borgere og bønder i dele af det nuværende Sydslesvig. Og som den gode detektiv vil Poulsen finde det egentlige motiv til henrettelsen – baggrunden for oprøret.

I dette forehavende arbejder Poulsen systematisk og grundigt som enhver politimand. Undersøger alle mulige kilder der kan belyse spørgsmålet, stiller nye spørgsmål og kontraspørgsmål og lægger på denne seje og vedholdende vis brik ved brik til et billede af to økonomiske landskaber. Som så ofte før viser det sig nemlig, at det er økonomiske forhold, der er den egentlige baggrund for oprør. I disse undersøgelser indfrier Poulsen ikke de sproglige og dramatiske forventninger, man måske sad med i indledningen, men det er heller ikke hans ærinde. Når læseren alligevel fængsles hænger det sammen med, at dansk historieskrivning med »Land. By. Marked« har fået sin første bog om det evigt aktuelle men længe oversete tema »land og by«. Lidt sent i betragtning af at Sverige siden 1952 har haft sin egen udgave af land-by problematikken i Börje Hanssons disputats: »Österlen«.

Bjørn Poulsen henviser i sit forord blandt andet til den store inspiration

som samtalerne på symposierne »Land og by i middelalderen« har været, og sikkert er det da også, at netop dette forum af middelalderhistorikere er nogle af de første her i landet, der vedvarende har taget land-by-problematikken alvorligt. På den baggrund er det måske ikke overraskende, at den første bog om emnet netop er skrevet af en middelalderhistoriker.

Inden undersøgelsen af baggrunden for oprøret begynder, ligger det i indledningen klart, at Poulsen interesserer sig for de økonomiske forhold. »Emnet er dybest set varens cirkulation i et middelalderligt samfund«, er formålsparagraffen. Emnet trækker tråde til den store, aktuelle diskussion om karakteren af den middelalderlige økonomi, specielt den økonomiske interaktion mellem land og by. Det område Poulsen beskæftiger sig med er seks herreder i Sydslesvig umiddelbart syd for den nuværende dansk-tyske grænse. Lokalhistorisk interesserede kan i bogens mange eksempler hente værdifulde oplysninger.

Som nævnt afsøger Poulsen en mængde forskellige kilder, og argumenterer ud fra egne forudsætninger overbevisende for sine synspunkter. Selv om konklusionerne på baggrund af kildernes ofte fragmentariske karakter kan være spinkle, imødegår Poulsen dette ved at inddrage så mange forskellige kildegrupper. Anmelderen er ussel nok til at fortælle opklaringen af dramaet her. Bjørn Poulsen kommer frem til, at det var kong Christian I og hanseaternes lukning af kornudførslen fra den slesvigske vestkyst 1471-72 der var den egentlige årsag til oprøret i 1472. Undervejs mod denne konklusion, er læseren med Poulsen som lokalkendt guide blevet ledt rundt i de to økonomiske landskaber, som undersøgelsen afdækker.

Det ene landskab omkring Flensborg var overvejende feudalt med store godser og fæstegårde, mens det andet omkring Husum mod vest var præget af selvejerbønder. De internationale økonomiske implikationer af disse forskelligheder var, at bønder og borgere i Husum-området orienterede sig mod Holland, mens østslesvigerne søgte at fastholde den dominerende status, blandt andet gennem en handelskrig med Holland. I en overordnet politisk sammenhæng ydede borgere i Lübeck den danske konge Christian I store lån til felttoget mod Sverige, og fik til gengæld herfor kongen til at støtte handelskrigen mod Holland ved at lukke for trafikken på tværs af Slesvig. Bønderne i Husumområdet kunne nu ikke afsætte deres varer, og reagerede ved oprør mod kongen. Og således endte det med den tragiske historie om manden som fik sit hjerte skåret ud.

Oprøret havde altså sin rod i modsætningen mellem en overvejende markedsintegreret produktion og en feudal, hvor selvforsyningen var det væsentligste element. Poulsens store fortjeneste er således den systematiske undersøgelse af varens vej gennem middelaldersamfundet og konklusionen, der viser at en stor del af bønderne var integreret i markedsøkonomien og dermed leverandør til det internationale marked.

Som nævnt argumenterer Poulsen godt ud fra sine egne forudsætninger, men nogle af disse kunne fortjene en diskussion. Undersøgelsen sigter mod at afdække bøndernes integration i markedsøkonomien. Man savner en definition af hvad forfatteren forstår ved markedsøkonomi. Er det for eksempel markedsøkonomi, når det kan påvises, at bønderne ejede gryder, kedler, tekstiler, sværd og lignende som de ikke selv kunne fremstille (s. 92)? Eller

er det markedsøkonomi, hvis der udvikles et pengeøkonomisk samfund (s. 110)?

For at tage det sidste først har markedsøkonomi og pengeøkonomi ikke nødvendigvis noget med hinanden at gøre. Markedsøkonomien kan udmærket finde sted i et pengeløst samfund, idet varerne da blot byttes direkte mod hinanden. De ækvivalente bytteenheder – pengene – vil naturligvis lette varebyttet, og pengeøkonomien vil derfor være et vigtigt indicium for en markedsøkonomi.

Varerne som bønderne havde købt, kan med stor sandsynlighed være erhvervet for et overskud i den årlige produktion. Men det er ikke ensbetydende med markedsintegration. Kun en produktion der væsentligst er baseret på salg til et varemarked og dermed til at indgå i en national eller international økonomi, kan karakteriseres som markedsintegreret.

Der kan føres lange diskussioner om dette, og meningerne vil være delte. Det ville dog være rart, hvis Poulsen havde lagt sine frem.

Med en holdning til markedsøkonomi som ovenstående ville konklusionen på undersøgelsen i »Land. By. Marked« få en lidt anden drejning. Med større vægt på de forskelle i oprørernes sociale baggrund, som Poulsen konstaterer. Han slår fast (s. 26 ff.), at oprørerne kom fra de øverste sociale lag på landet dvs. storbønder og lavadel. Trods denne konstatering er der i bogen kraftige tendenser til at betragte landbefolkningen under ét. Dette kommer for eksempel frem i forbindelse med behandlingen af nogle landgildebetalinger. (s. 111)

Her ser Poulsen marskegnenes betaling af landgilden med smør og en hyppig konvertering til pengeafgifter som udtryk for, at bønderne tjente store

penge ved produktion af animalske varer. Omvendt kunne det hævdes, at det var landgildemodtageren der bestemte formen for landgilden, og at han i perioder med høje priser på smør krævede landgilden betalt med denne naturallie og i perioder med vigende priser forlangte betaling i penge.

Med den sociale sammensætning af oprørerne og den skitserede holdning til markedsøkonomi i bagehovedet vil konklusionen blive, at det nærmere var de store bønder og lavadelen, som blev integreret i markedsøkonomien – ikke bondestanden eller landbefolkningen som helhed. Først i forlængelse af de store landboreformer i 1700-tallet, kommer markedsøkonomien i det følgende århundrede til at omfatte bønderne og det meste af samfundet.

Allan Frandsen

Tradition og historieskrivning. Kilderne til Nordens ældste historie. Redigeret af Kirsten Hastrup og Preben Meulengracht Sørensen. Acta Jutlandica LXIII: 2. Humanistisk serie 61. (Aarhus Universitetsforlag, 1987). 143 s.

I maj 1986 afholdtes ved Aarhus Universitet en konference med deltagelse af 150 forskere fra mange lande. Ifølge redaktørernes forord til den her trykte udgave af de afholdte forelæsninger var »formålet med konferencen at drøfte den begyndende nyvurdering af kilderne til nordisk vikingetid og middelalder og at sætte den kildekritiske historievidenskabs metoder og resultater i relation til de synsmåder, som blandt andet tekstvidenskaben og antropologien har etableret i de seneste år«.

En sådan formulering må stemme forventningerne højt hos en anmelder, der i et kvart sekel har tjent til brødet